

WINCENTY URBAN

**WYKŁADY TEOLOGICZNE WE WROCŁAWIU
W LATACH 1945—1970**

Wrocław był niewątpliwie bardzo żywym ośrodkiem naukowym na polu teologicznym przed rokiem 1945. Działalność Wydziału Teologicznego należała do czołowych. Niektórzy profesoremie zdołali zyskać w świecie naukowym imię o europejskiej sławie. Erich Kleineidam w wydanej w Kolonii w 1961 roku książce pt. *Die katholisch-theologische Fakultät der Universität Breslau 1811—1945*, s. 121, zaznaczył, że z chwilą opuszczenia Wrocławia przez profesorów teologii w 1945 roku przed nadchodzącym oblężeniem miasta nastąpił *das Ende der katholisch-theologischen Fakultät der Universität Breslau*.

Z drugiej strony nie wolno nam zapomnieć, że w tymże roku (1945) w wyniku zwycięstwa i zmian politycznych uniwersyteckie ośrodki, promieniujące na byłych wschodnich rubieżach polskich, przenieśli się na Ziemię Odzyskane z Wilna i Lwowa i rozpoczęły intensywną działalność, pragnąc wyrównać straszliwe straty i wyrwy dokonane w nauce polskiej przez przemoc okupacji. Nie zanedbano też w powojennej rzeczywistości ze strony polskiej starań o reaktywowanie wydziału we Wrocławiu. Myślano wtedy szczerze, mimo wielkich zniszczeń i trudności materialnych, o stworzeniu w nadodrzańskiej stolicy dolnośląskiej „promieniującego ośrodka naukowego”. Wnet po ustaniu zmagania wojennych, bo już w czerwcu 1945 roku, przybył do Wrocławia ks. prof. Józef Umiński, mający we Lwowie katedrę historii Kościoła w Polsce, a wówczas pracujący w Kielcach. Naukowe życie teologiczne bynajmniej nie zamarło. Początki jego były początkowo skromne, ale świadczą o zdecydowanej woli tworzenia i szukania sposobów rozwiązania trudności.

Przejawem życia naukowo-teologicznego we Wrocławiu od 1945 roku były wykłady teologiczne. W okresie dwudziestopięciolecia dadzą się zauważyć w nich trzy zasadnicze momenty. Do pierwszych wykładów należy zaliczyć prelekcje wygłaszane na sesjach kurialnych z inicjatywy ówczesnego Administratora Apostolskiego, ks. Karola Milika. Do nich należy wykład ks. Wincentego Urbana pt. *Sprawność organizacyjna pierwotnych chrześcijan w prześladowaniach oraz Kościoły na Ostrowiu Tumskim we Wrocławiu*. Wykłady te wydrukowano później w organie Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska — *Wiadomości Kościelne* 1948, nr 6—7 s. 161—171. Drugim stadium wykładów teologicznych we Wrocławiu były prelekcje profesorów Seminarium Duchownego, jakie się odbywały po jego otwarciu w 1947 roku. Do pierwszych prelegentów należał ks. prof. Józef Umiński z głośnym wówczas wykładem o obrządku słowiańskim w pierwotnej Polsce, dalej o. Albert Wojtczak, franciszkanin i inni. Trzecie stadium rozpoczęło się w 1957 roku, kiedy to z inicjatywy ks. arcybiskupa Bolesława Kominka, w ramach Polskiego Towarzystwa Teologicznego, zainicjowano wykłady z różnych dziedzin teologicznych. Wykłady te trwają do dziś. W 1961 roku na sesjach Rady Pedagogicznej w Seminarium Duchownym zaczęto mieć jeszcze specjalne wykłady.

W niniejszym artykule pragnę przypomnieć szczególnie wykłady teologiczne z tego trzeciego stadium.

Pierwszy wykład w tym okresie wygłosił znany i zasłużony biblista polski, śp. ks. prof. Aleksy Klaweck pt. *Pół wieku badań biblijnych*. Prelekcja miała miejsce w 1957 roku. Prelegent ze znakomitą znajomością zagadnienia przedstawił wspaniały postęp i rozwój studiów biblijnych w katolickim świecie i w Polsce. W tym samym roku ks. prof. Jan Drozd podzielił się swymi przeżyciami i wynikami naukowych badań z zakresu palestynologii w prelekcji pt. *Wrażenia z podróży do Ziemi Świętej*.

Po tych początkowych usiłowaniach od 1958 roku wykłady teologiczne we Wrocławiu odbywały się systematycznie raz w miesiącu, w każdą drugą środę, z wyjątkiem miesięcy wakacyjnych i zyskały sobie prawo obywatelstwa wśród duchowieństwa, które przyjmuje je z wielkim zadowoleniem i życzliwością.

Wykłady teologiczne we Wrocławiu podejmowały głównie siły miejscowe. Korzystano również niekiedy z innych środowisk naukowych w Polsce, zwłaszcza z Krakowa i Warszawy oraz Nysy.

Pod względem tematycznym większość wykładów poświęcono w omawianym okresie 1945—1970 zagadnieniom biblijnym. O tematyce biblijnej odbyło się 18 wykładów, mianowicie ks. prof. Ludwik Stefaniak omówił *Kierunki nurtujące współczesną biblistykę*. Wykład jego odbył się w 1958 roku. Ks. prof. Jan Drozd miał dwa wykłady w 1959 roku, mianowicie jeden na temat — *Znaczenie słów konsekuracyjnych ze stanowiska egzegetycznego*, a drugi — *Ostatnia wieczerza — ofiara*. W 1960 roku ks. Drozd miał prelekcję pt. *Sens pełniejszy w Piśmie Świętym na tle encykliki „Divino afflante Spiritu”*. Ks. Jan Śliwa zajął się w 1961 roku tematem: *Co nam mówią „peszer” Habakuka z Qumran?* Ks. Zbigniew Kaznowski w 1963 roku przedstawił zagadnienie pt. *Człowiek w ujęciu Starego Testamentu*. Tenże prelegent w 1965 roku przedstawił pracę pt. *Problem rodzajów literackich a ostatnia instrukcja Komisji Biblijnej*. Ks. prof. Jan Drozd omówił w tymże roku *Mesjanizm pozabiblijny w ewangeliach*. W 1967 roku ks. Michał Czajkowski wystąpił z wykładami: *Nowa egzegeza w starych murach* oraz *Exusia tois antropois* (Mt 9, 8). Po nim wypowiedział się w 1967 roku ks. prof. Bolesław Kałuża w dwóch wykładach, mianowicie *Natchnienie biblijne w świetle konstytucji dogmatycznej „De Divina revelatione”* oraz *Tame w izraelskim ustawodawstwie kulturowym*. W tym ostatnim wykładzie ks. Kałuża zajął się „nieczystością” rytualną. W 1968 roku z wykładami biblijnymi wystąpił ks. Michał Czajkowski pt. *Wniebowstąpienie Pańskie* oraz ks. prof. Janusz Czerski — *Chrystocentryzm Kościoła w ewangelii św. Mateusza*. Ks. prof. Władysław Smereka mówił w 1969 roku na temat *Czy św. Jan Chrzciciel, św. Jan Apostoł i św. Paweł byli w Qumran?* Trzeba jeszcze tu wymienić wykład ks. prof. Jana Śliwy pt. *Powstanie chrześcijaństwa na tle Toldoth Jeszu* oraz ks. Smereki na temat *Element śledczy w procesie Chrystusa Pana*. O wykładzie w 1957 roku ks. prof. Klawka i Drozda była już powyżej mowa.

Z zakresu teologii dogmatycznej ogłoszono 17 wykładów. I tak w 1958 roku ks. prof. Eugeniusz Tomaszewski mówił na temat *Początki chrześcijaństwa w świetle manuskryptów z Qumran*. Ks. prof. Stanisław Mierzwa przedstawił pracę pt. *Najświętsza Maria Panna w ekonomii naszego zbawienia w świetle najnowszych kierunków mariologicznych*. W 1959 roku ks. E. Tomaszewski wygłosił wykład pt. *Problem chrystologiczny w wykładach w Seminariach Duchownych*. W następnym roku ks. E. Tomaszewski omówił *Początki chrześcijaństwa w świetle najnowszej literatury teologicznej*, a ks. Mierzwa 22 października

1959 roku *Macierzyństwo duchowe Najświętszej Marii Panny*. Tenże prelegent wystąpił z wykładem *Kongres Mariański w Częstochowie w 1960 roku*, a następnie przedstawił pracę: *Pojęcie i istota duchownego macierzyństwa Najświętszej Marii Panny*. W 1961 roku ks. prof. Józef Matlak referował pracę pt. *Próby nowej definicji sakramentów*.

Ks. prof. Stanisław Szymbek w 1962 roku omówił *Obecne kierunki studiów teologicznych we Francji*. Ks. E. Tomaszewski dał bardzo wnikliwy wykład pt. *Wybrane zagadnienia eklezjologiczno-duszpasterskie w świetle współczesnych myśli teologicznych*. Ks. Tadeusz Rybak przedstawił pracę: *Rzut oka na eklezjologię XVI wieku w Polsce*. Ks. arcybiskup Bolesław Kominek wygłosił dwa wykłady: *Kościół w dzisiejszym świecie* oraz *Trudności soborowe w XIII schematem o Kościele*. Na temat *Praw i obowiązki ludzi świeckich w Kościele* mówił ks. prof. Julian Michalec. Temat *Szczególna pozycja i rola Kościoła w historii zbawienia* był przedmiotem prelekcji ks. Mierzwy w 1967 roku. W 1968 roku ks. Mierzwa podzielił się wynikami pracy na temat *Pozycja i funkcja ludzkości pozachrześcijańskiej w historii zbawienia*. W 1969 roku przedstawiono dwie prace z zakresu dogmatyki. Ks. Andrzej Bardecki wygłosił wykład pt. *Przełom w Kościele posoborowym*, a ks. Roman Rogowski miał prelekcję pt. *Eklezjalny charakter sakramentu pokuty*.

W porównaniu z powyższymi zainteresowaniami mniej było wykładów z teologii moralnej. W tej dziedzinie ks. kan. Jan Simoni mówił *O charakterze i jego definicji*, ks. prof. Stanisław Wittek *Współczesne kierunki i punkty zapalne teologii moralnej w Polsce* oraz *Jakie wymagania stawia się obecnie podręcznikowi teologii moralnej*, ks. Simoni — *Kwestia podręcznika do etyki dla młodzieży szkolnej*, ks. Zdzisław Seremak — *Miłość Chrystusa celem ostatecznym życia chrześcijanina — szkic z zakresu teologii moralnej fundamentalnej*.

Żywym zainteresowaniem cieszyły się wykłady apologetyczne. Na tym odcinku podzielił się wynikami swych dociekań ks. prof. Tadeusz Kłak w wykładzie pt. *Metody badań przeżyć i poglądów religijnych młodzieży*. Ks. prof. E. Tomaszewski przedstawił pracę pt. *Dyskusja nad problemem: Jezus historyczny a Chrystus wiary*. Ks. prof. Wiesław Gawlik wystąpił z wykładem pt. *Antoine de Saint Exupery w poszukiwaniu Boga* oraz miał wykład na temat *Poznania Boga przez sumienie u Newmana*.

Z wykładem liturgicznym wystąpił zamiłowany znawca tego przedmiotu — ks. biskup Andrzej Wrónka, pt. *Królewskość Najświętszej Maryi Panny w liturgii*. Ks. prof. Józef Pazdur

omówił temat *Stosunek posoborowej odnowy liturgicznej do ascezy chrześcijańskiej*.

W życiu i pracy kapłańskiej niezmiernie ważną rolę zajmuje i spełnia ascezyka. Tym zainteresowaniom poświęcono we Wrocławiu również pewne wykłady. Ks. kan. Julian Bolek zajął się tematem *Miłość jako principium powołania kapłańskiego*. Ks. biskup Paweł Latusek przedstawił temat *Problemy wychowawcze współczesnego kapłana*, a ks. Marian Wiertelak pt. *Pierwiastki humanistyczne i duchowe w pedagogii św. Jana Bosco*. Cnoty kapłana według ks. biskupa Józefa Pelczara naszkicował ks. Wenancjusz Róg. O wychowaniu kleryków do kapłaństwa miał wykład ks. Stanisław Pietraszko.

Szereg interesujących wykładów z prawa kanonicznego rozpoczął swą prelekcją w 1958 roku prof. Jakub Sawicki pt. *Kierunki rozwojowe polskiej kanonistyki 1918—1957*. Drugim wykładowcą był znakomity znawca prawa kościelnego i wnikliwy badacz, ks. prof. Michał Wyszynski. Pierwszy wykład wygłosił on pt. *Geneza podstawowych elementów obowiązującego dziś kanonicznego prawa zwyczajowego*. Po tym wykładzie, następne pt.: *Czy Bartolusowe „statutum consuetudo” miało wpływ na polskie prawo*, *Z powodu projektu rozszerzenia przeszkody małżeńskiej z błędu*, *Chrzest Polski w świetle wytycznych misyjnych dla Słowian*, *Zaślubiny Najświętszej Marii Panny w świetle ostatnich badań*, *Kościół jako instytucja prawna*, *Koncepcja chrześcijańska prawa naturalnego w kodyfikacji justyniańskiej*, *De nuptiis secundis*.

Większość tych prac ukazała się drukiem.

Ks. prof. Joachim Bar w 1958 roku przedstawił pracę pt. *Polskie procesy kanonizacyjne i beatyfikacyjne w tysiącleciu*. Ks. prof. Józef Marek wygłosił od 1965 roku prelekcje na następujące tematy: *Zmiana obrządku w świetle nowej kodyfikacji dla kościoła wschodniego*, *Prawo małżeńskie w świetle nowej kodyfikacji dla Kościoła wschodniego*, *Czas udzielania święceń w ustawodawstwie Kościoła zachodniego*. Ks. biskup Paweł Latusek omówił *Projekt egzaminów wikariuszowskich*. Tematem, jaki omówił w 1965 roku ks. Stanisław Cały, był *Kult relikwii świętych w ustawodawstwie Kościoła katolickiego*. Ks. Teodor Sawka wygłosił w 1966 roku wykład pt. *Czas odprawiania Mszy świętej w Kościele pierwotnym (do edyktu mediolańskiego 313 r.) oraz Odnoszenie się do akatolików wschodnich w świetle II Soboru Watykańskiego*. Ks. prof. Feliks Kokoszka zajął się tematem *Luka prawna w kanonie 1068 C.I.C.*

W programie teologicznych wykładów we Wrocławiu nie pominięto tematów pastoralnych i katechetycznych. W tym zakresie miał wykład ks. Marian Wiertelak na temat *Uwagi o metodzie katechizacji dzieci i młodzieży według wskazań św. Jana Bosco*.

Ks. kan. Hieronim Kocyłowski omówił *Urzeczywistnienie uchwał soborowych w Polsce*. Ks. Stefan Wójcik przedstawił bardzo aktualny temat *Katechizacja w Archidiecezji Wrocławskiej w latach 1945—1965*.

Z zakresu patrologii miał w 1964 roku wykład ks. Tadeusz Zająkowski pt. *Orygenes i biskup Demetriusz*. Tenże prelegent wygłosił jeszcze inne wykłady, mianowicie: *Pojęcie chrztu w starożytnym piśmiennictwie kościelnym*, *Nawrócenie czy zwrócenie się Konstancyjna Wielkiego ku chrześcijaństwu*. Ks. Jan Kurdybelski opracował i przedstawił temat *Nauka o Bogu u Tertuliana*. Ks. biskup Wincenty Urban miał wykład w 1965 roku na temat *Geneza formuły wiary papieża Hormisdasa*.

Wielkim powodzeniem cieszyła się w programie wykładów historia Kościoła, aczkolwiek wśród dzisiejszego nastawienia umysłowości i zainteresowań niekiedy pomijana.

Ks. prof. Kazimierz Kotula w 1958 roku miał wykład pt. *Książd biskup Józef Sebastian Pelczar* a ks. prałat Józef Marciniowski — pt. *Chrześcijaństwo wschodnie w przekroju historyczno-geograficznym*. Ks. prof. Feliks Kokoszka zajął się następującymi tematami: *Próba zjednoczenia chrześcijan za cesarza Justyniana I*, *Biskup Jan Leisentritt i jego działalność w Łużycach*. Siostra M. Stella Trzeciecka przedstawiła pracę na temat *Księża polscy w Tunce po powstaniu styczniowym*. Znaczny wkład wniósł we wrocławskie wykłady ks. prof. Kazimierz Dola, swymi odczytami *Duszpasterstwo szpitalne w średniowiecznej Polsce*, *Zadania historii Kościoła w świetle najnowszej historiografii*, *700-lecie kanonizacji św. Jadwigi 1267—1967*, *Sens misji katolickich w dobie ekumenizmu na tle ich rozwoju historycznego*. Ciekawe tematy poruszał ks. prof. Alfred Świerk. Do nich należy: *Recepcja książki w średniowiecznych klasztorach kanoników regularnych św. Augustyna — biblioteki augustiańskie*, *Stan szkolnictwa we Wrocławiu w pierwszej połowie XIII w.*, *Studium teologii w średniowiecznych klasztorach śląskich*, *Stosunki Śląska z Uniwersytetem Jagiellońskim w XV w.*, *Z dziejów produkcji książki w średniowieczu*, *Średniowieczna biblioteka kościoła parafialnego w Lubiniu Legnickim*. Ks. prof. Józef Swastek podzielił się wynikami swej pracy pt. *Św. Jan Kanty w świetle ocalałych rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie z okazji 200-letniej rocznicy kanonizacji*. Tematem wykładu ks. prof. Augustyna Klapucha był *Wpływ przemian gospodarczych w czasach nowożytnych na życie religijne i moralne Górnego Śląska*. O arcybiskupie-metropolicie warszawskim ks. Zygmuncie Szczęsnym Felińskim jako duszpasterzu mówił ks. prof. Henryk Zochowski. Ks. Kaspra Drużbickiego (1590—1662) jako teologa i mistyka przedstawił ks. Józef Mandziuk. Ks. Jan Simoni miał wykład na temat

wybitnych Polaków i ich wypowiedzi o wartości katolicyzmu dla Polski. Ks. biskup Wincenty Urban przedstawił w swych wykładach następujące tematy: *Z dziejów duszpasterstwa pokutnego w diecezji wrocławskiej do końca XVIII wieku*, *Zbiory kościelne i ich rola w badaniach polskości na Ziemiach Zachodnich*, „*Stare dzieje*” Kraszewskiego we Wrocławiu, *Stuga Boży arcybiskup Józef Bilczewski — w 40-lecie śmierci*, *Uwagi na temat stosunku duchowieństwa katolickiego w Polsce do powstania styczniowego w 1863 roku*, *W sprawie konwersji ks. Józefa Wittiga (1879—1949)*, *Ks. prof. Szczepan Szydelski (1872—1967)*, *Naukowy dorobek księży repatriantów w Polsce w latach 1945—1970*.

Żywo były omawiane tematy z zakresu socjologii. W tej dziedzinie ks. prof. Wilhelm Dorożyński miał wykład pt. *Personalizm chrześcijański a wolność człowieka*. Tenże prelegent miał następny wykład na temat *Sytuacja rodziny w Polsce w świetle etyki katolickiej*. Ks. prof. Jan Krucina wygłosił prelekcje na temat *Rozwój socjologii religii i próby jej stosowanie w Polsce*, *Koncepcje dobra wspólnego we współczesnej myśli społecznej*. Ks. Cecylian Niezgoda mówił na temat *Pojęcie pracy według św. Bonawentury*, a Ks. Jan Kurdybelski na temat *Głos o socjologii religii oraz O źródłach socjologii empirycznej*.

Niewiele wykładów było z zakresu filozofii i psychologii. Ks. prof. Józef Lisowski omówił *Psychologiczne podstawy modlitwy różańcowej*. Praca ta wyszła drukiem w 1969 roku w Stanach Zjednoczonych pt. *Who needs the Rosary?* Ks. prof. Jan Puzio wygłosił wykład pt. *Najnowsza amerykańska klasyfikacja zaburzeń psychicznych ustalona przez American Psychiatric Association w 1952 roku*. Ks. prof. Wiesław Gawlik miał wykład na temat *Pewność nauki a pewność wiary*. Ks. prof. Adam Dyczkowski zajął się tematem — *Najbardziej charakterystyczne błędy definiowania spotykane w systemie filozofii tomistycznej oraz Czy kryzys teorii względności?*

Zagadnieniem sztuki zajął się Stefan Kisielewski i omówił ten temat w wykładzie *Nowoczesna sztuka powojenna w Polsce*.

W niniejszym zestawieniu podaliśmy wykłady teologiczne wygłoszone we Wrocławiu, głównie od 1957 roku, w ramach Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Wszystkich tych wykładów było 122.

Trzeba z perspektywy czasu przyznać, że poziom ich był dobry. Tematy były starannie opracowane. Żywa dyskusja świadczyła o ich potrzebie.

Uroczystych posiedzeń odbyło się trzy. Jedno z nich było poświęcone w 1962 roku uczczeniu 70-lecia urodzin ks. prof. Michała Wyszyńskiego, drugie w 1967 roku zorganizowano z okazji setnego

wykładu teologicznego we Wrocławiu, a trzecie poświęcono „*Memoriae Nestoris apologetarum Poloniae — ks. prof. Szczepanowi Szydelskiemu 1872—1967*”.

Żywimy nadzieję i przekonanie, że młody narybek naukowy na Dolnym Śląsku przejmie w swe ręce ten skromny dorobek, wykuwany w ciężkich warunkach materialnych, a swoim trudem i szlachetnym poczynaniem dołoży do niego nowe wartości i pięknie go pomnoży.